8 Οκτωβρίου 2023

Χαρακτηριστικές ιδιότητες της ψυχής είναι η ευσέβεια και η νόηση

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Ορθόδοξη πίστη / Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού
Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως

Απόδοση στην νέα ελληνική
Αρχιμανδρίτης Δωρόθεος Πάπαρης (νυν Μητροπολίτης Δράμας)

Με πόσους τρόπους νοείται το ασώματο.

Αντιλαμβανόμαστε τα ασώματα, τα αόρατα και τα άμορφα με δύο τρόπους: άλλα κατ’ ουσίαν και άλλα κατά χάριν· διότι τα πρώτα είναι από τη φύση τους, ενώ τα δεύτερα σε αντίθεση με την παχύτητα της ύλης.

Για το Θεό βέβαια λέμε «ασώματος από τη φύση του», ενώ για τους αγγέλους, τους δαίμονες και τις ψυχές λέμε «ασώματοι χαριστικά και σε αντίθεση με την παχύτητα της ύλης».

Σώμα είναι αυτό που έχει τρεις διαστάσεις, δηλαδή μήκος, πλάτος και βάθος ή πάχος. Και κάθε σώμα συνίσταται από τέσσερα στοιχεία, ενώ τα σώματα των ζώων αποτελούνται από τέσσερις χυμούς.

Πρέπει μάλιστα να γνωρίζουμε ότι τα τέσσερα στοιχεία είναι: η γη, που είναι ξερή και ψυχρή· το νερό, που είναι ψυχρό και υγρό· ο αέρας, που είναι υγρός και θερμός· η φωτιά, που είναι θερμή και ξερή.

Το ίδιο και οι χυμοί είναι τέσσερις και αναλογούν στα τέσσερα στοιχεία: η μαύρη χολή, που αναλογεί στη γη (διότι είναι ξερή και ψυχρή)· το φλέγμα, που αναλογεί στο νερό (διότι είναι ψυχρό και υγρό)· το αίμα, που αναλογεί στο αέρα (διότι είναι

υγρό και θερμό)· η ξανθή χολή, που αναλογεί στη φωτιά (διότι είναι θερμή και ξερή).

Οι καρποί, λοιπόν, αποτελούνται από τα στοιχεία, οι χυμοί πάλι από τους καρπούς, ενώ τα σώματα των ζώων αποτελούνται από τους χυμούς, και αναλύονται σ’ αυτά· διότι καθετί που είναι σύνθετο, αναλύεται στα μέρη από τα οποία συντίθεται.

Ότι ο άνθρωπος μετέχει και στα άψυχα και τα άλογα και τα λογικά όντα.

Πρέπει να γνωρίζουμε ότι ο άνθρωπος έχει κοινά γνωρίσματα με τα άψυχα· ακόμη μετέχει στη ζωή των αλόγων ζώων και έχει πάρει τη νόηση από τα λογικά όντα.

Τα κοινά, δηλαδή, γνωρίσματα με τα άψυχα είναι στο σώμα και στη σύνθεσή του από τέσσερα στοιχεία· με τα φυτά έχει κοινά στοιχεία τη θρεπτική δυνατότητα, την αυξητική και την σπερματική, δηλαδή την αναπαραγωγική· με τα άλογα ζώα έχει και τα παραπάνω, αλλά επιπλέον και τον πόθο, δηλαδή το θυμό και την επιθυμία, και ακόμη την αίσθηση και την ορμέμφυτη κίνηση.

Οι αισθήσεις βέβαια είναι πέντε· η όραση, η ακοή, η όσφρηση, η γεύση, η αφή.

Στην ορμέμφυτη όμως κίνηση ανήκει η ικανότητα να μεταβαίνει από τόπο σε τόπο, η ικανότητα της κινήσεως όλου του σώματος και η ικανότητα της φωνής και της αναπνοής· διότι από μας εξαρτάται να τα κάνουμε ή να μην τα κάνουμε.

Ο άνθρωπος συνδέεται με το λογικό του με τις ασώματες και νοερές φύσεις, διότι συλλογίζεται, σκέφτεται και κρίνει το καθετί· επιδιώκει τις αρετές και ποθεί την κορωνίδα των αρετών, εννοώ την ευσέβεια· γι’ αυτό και ο άνθρωπος είναι ένας μικρός κόσμος.

Πρέπει ακόμη να γνωρίζουμε ότι αποκλειστικά χαρακτηριστικές ιδιότητες του σώματος είναι η τομή, η ρεύση και η μεταβολή. Μεταβολή βέβαια είναι αυτή που γίνεται σχετικά με την ποιότητα, δηλαδή η θέρμανση, η ψύξη και τα παρόμοια. Ρεύση πάλι είναι αυτή που γίνεται με το άδειασμα· αδειάζουν δηλαδή τα στερεά, τα υγρά και τα αέρια, και χρειάζεται η αναπλήρωσή τους· επομένως, η πείνα και η δίψα είναι φυσιολογικές μεταβολές.

Τομή πάλι είναι ο διαχωρισμός των χυμών μεταξύ τους και η διαίρεσή τους σύμφωνα με τη
μορφή και την υλική τους σύσταση.

Χαρακτηριστικές πάλι ιδιότητες της ψυχής είναι η ευσέβεια και η νόηση. Ενώ οι αρετές αποτελούν κοινές ιδιότητες της ψυχής και του σώματος· αποδίδονται όμως στην ψυχή, διότι η ψυχή κυβερνά το σώμα.

Πρέπει να γνωρίζουμε ότι το λογικό από τη φύση του κυβερνά το άλογο· διότι οι δυνάμεις της ψυχής διαιρούνται σε λογικό και άλογο.

Τα μέρη μάλιστα του αλόγου είναι δύο· το ένα είναι κουφό στη φωνή του λογικού, δεν υπακούει δηλαδή στη λογική, ενώ το άλλο είναι προσεκτικό και υπάκουο στη λογική.

Ανυπάκουο βέβαια και απείθαρχο στη λογική είναι το ζωτικό μέρος της ψυχής, το οποίο ονομάζεται και σφυγμικό· επίσης και το σπερματικό μέρος, δηλαδή το αναπαραγωγικό και το φυτικό, το οποίο λέγεται και θρεπτικό· σ’ αυτό ανήκει και το αυξητικό μέρος, το οποίο και διαπλάθει το σώμα. Αυτά δεν τα εξουσιάζει η λογική, αλλά η φύση.

Το μέρος πάλι της ψυχής που είναι προσεκτικό και υπάκουο στη λογική διαιρείται σε
επιθυμία και θυμό.

Μάλιστα, το άλογο μέρος της ψυχής ονομάζεται παθητικό και ορεκτικό (αυθόρμητο). Και πρέπει να γνωρίζουμε ότι η ορμέμφυτη κίνηση ανήκει στο μέρος της ψυχής που υπακούει στη λογική.

Σ’ αυτό όμως που δεν υπακούει στη λογική ανήκει το θρεπτικό, το γεννητικό και το σφυγμικό. Το αυξητικό, το θρεπτικό και το γεννητικό ονομάζονται «φυτικό», ενώ το σφυγμικό καλείται «ζωτικό».

Το θρεπτικό έχει τέσσερις δυνάμεις: την ελκτική, που έλκει την τροφή· την καθεκτική που κρατεί την τροφή και δεν της επιτρέπει να αποβληθεί αμέσως· την αλλοιωτική, που μεταβάλλει την τροφή σε χυμούς· την αποκριτική, η οποία αποβάλλει τα περιττώματα μέσω του αφεδρώνα και τα απορρίπτει από τον οργανισμό.

Πρέπει να γνωρίζουμε ότι από τις δυνάμεις που υπάρχουν στα όντα άλλες είναι ψυχικές, άλλες φυσικές και άλλες ζωτικές.

Ψυχικές είναι αυτές που ανήκουν στην προαίρεση, δηλαδή η επιθυμία και η αίσθηση.

Στην επιθυμία ανήκει η ικανότητα μεταβάσεως από τόπο σε τόπο, η κίνηση όλου

του
σώματος, η φωνητική και αναπνευστική ικανότητα· από μας εξαρτάται να τα ενεργούμε αυτά ή να μην τα ενεργούμε.

Φυσικές και ζωτικές δυνάμεις είναι αυτές που ενεργούν χωρίς τη θέλησή μας. Φυσικές είναι η θρεπτική, η αυξητική και η αναπαραγωγική· ζωτική είναι η σφυγμική.

Αυτές ενεργούν είτε το θέλουμε είτε όχι.

Επίσης, πρέπει να γνωρίζουμε ότι άλλα από τα πράγματα είναι αγαθά και άλλα κακά.

Το αγαθό που προσδοκάμε γεννά την επιθυμία, ενώ αυτό που έχει πραγματοποιηθεί γεννά την ευχαρίστηση.

Παρόμοια, το προσδοκώμενο κακό δημιουργεί φόβο, ενώ το πραγματοποιημένο λύπη.

Και να γνωρίζουμε ότι λέγοντας αγαθό εννοούμε και το αληθινό αγαθό και το θεωρούμενο· το ίδιο εννοούμε και με το κακό.

Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, «Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως», απόδοση στην νέα ελληνική, Αρχιμανδρίτης Δωρόθεος Πάπαρης.

Από:
http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/paterikon/iwannhs_damaskhnos_ekdosis_akribhs.htm
(Επιμέλεια Στέλιος Κούκος)